

## Trablusgarp Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'nın Mayınlanması

Enes SEYHAN\*

### Özet

İtalya, milli birliğini tamamladıktan sonra diğer Avrupalı büyük devletler gibi hızla sömürgecilik politikası izlemiştir. Bu politika doğrultusunda da Akdeniz havzasında önce Tunus'a yönelmiş ancak Fransa'nın Tunus'u işgali ile Trablusgarp'ta nüfuz sağlama girişimlerinde bulunmuştur. İtalya, Trablusgarp'ı işgal etmeden önce bölgede işgali kolaylaştırabilmek maksadı ile siyasal, sosyal ve ekonomik birçok girişimde bulunduktan sonra Avrupalı büyük devletler ile de gizli anlaşmalar yapıp, onların da onayını aldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne 29 Eylül 1911'de savaş açmışlardır.

İtalya'daki bazı yöneticiler, bu savaş için askeri bir gezinti havasında geçeceği şeklinde yorumlar yapmışlardı. Ancak İtalyan ordusu, gönüllü olarak bölgeye giden Türk subaylarının eğitim verip, organize ettiği yerli halkın direnişi karşısında çıkmaza girmiştir. Zira İtalyan askeri birlikleri şehirlerin kıyı bölgelerini işgal etmiş olsalar da yerli halkın direnişi karşısında şehirlerin iç taraflarına girmeyi bir türlü başaramamışlardır. Bu durum İtalyan ekonomisi üzerinde büyük krizlere yol açarken, İtalyan askerleri açısından da moral ve motivasyonlarının çökmesine neden olmuştur.

Bu nedenle İtalya, Osmanlı Devleti'ni barış masasına oturtmak zorunda bırakmak için savaşı Akdeniz'e ve Ege'ye yaymaya karar vermiştir. Bu karar doğrultusunda da 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırmışlardır. Bu makalede, İtalyan savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'nı geçme girişimlerine karşın, Osmanlı Devleti'nin almış olduğu savunma tedbirlerinden boğazın mayınlanma faaliyetleri incelenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** *Trablusgarp Savaşı, Osmanlı Devleti, Çanakkale Boğazı, Deniz Mayınları, Savunma.*

\* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi LEE, Yüksek Lisans Öğrencisi

## **Mining of The Dardanelles Strait in Turco-Italian War**

### **Abstract**

After completing its national unity, Italy almost immediately pursue a colonial policy just as other great states in Europe. With reference to the relevant policy, Italy firstly decided to attack Tunisia in the Mediterranean basin, though, by virtue of occupation in Tunisia by the French, the best choice for Italy in attempting to gain influence was Tripoli. In advance of the occupation in Tripoli, Italy had taken various actions in area of politics, society and economy with the view of facilitating the occupation there. Italy made some explicit agreements with other great states in Europe and after getting their approval, they declared war against Ottoman Empire on 29 September 1911.

According to some Italian political authorities, the war ought to have been beheld as a military excursion. However, the Italian army came to a deadlock in the face of the resistance by inhabitants that were trained and organized by the Turkish officers went to the region voluntarily. With their successful resistance, the enemy army could not manage to enter the inner parts of the cities even though the Italian military units occupied the coastal areas of Tripoli. The defeat not only caused major crises on the Italian economy, but also caused the morale and motivation of Italian soldiers to collapse.

Therefore, in order to force the Ottoman Empire to make a peace agreement, Italy decided to spread the war to the Mediterranean and the Aegean. In line with this decision, they attacked the Dardanelles Strait on April 18, 1912. In this article, the mining activities of the strait were examined. This activity was one of the defensive measures taken by the Ottoman Empire, despite the attempts of the Italian warships to cross the Dardanelles Strait.

**Keywords:** *Tripolitanian War, Ottoman Empire, Dardanelles Strait, Sea Mines, Defense.*

## Giriş

Trablusgarp, çok önceden Finikelilerin hakimiyeti altındaydı.<sup>1</sup> M.Ö. 1200-800 arasında, Fenikeliler Trablus ve Berka (Sireneyka) sahillerinde koloniler kurmuşlardı. Daha sonra, Yunanların tehdit etmesi ile Fenike kolonileri Kartaca'ya bağlanmışlardı.<sup>2</sup> Ardından, bölgeyi Romalılar ele geçirdi.<sup>3</sup> Trablusgarp'ın Bizanslılar zamanındaki ismi Tripolis'tir. Tripolis, üç şehir anlamına gelmektedir.<sup>4</sup> 644 yılında Amr Übnülas liderliğindeki İslam orduları Trablusgarp'ı ele geçirdi.<sup>5</sup>

Tripolis sözcüğü Arapça'ya Tarabulus adıyla geçmişti.<sup>6</sup> Osmanlılar, Suriye'de benzer isimdeki şehirle karıştırılmasını engellemek için ve batıda olduğunu belirtmek maksadıyla "garp" kelimesini ekleyerek bu bölgeye Trablusgarp ismini vermişlerdir. Avrupalılar ise Ortaçağ ve daha sonraki dönemde Berberistan Tripolisi anlamında Tripoli of Barbary, Tripoli de Barbarie şeklinde adlandırmışlardır. Üstelik Osmanlı Devleti şehrin merkez olduğu yere Bingazi, Fizan Ve Kufra adlı bölgeleri de ilave ederek bugünkü Libya topraklarının tamamını içine alacak şekilde Trablusgarp adını vermiştir. Avrupalılar da şehri ve etrafındaki toprakları Tripolitiane ismiyle bahsetmişlerdir.<sup>7</sup>

İspanyol komutan Don Pedro Navarro ve beraber hareket ettiği Hristiyan birlikler yoğun geçen çatışmaların ardından Trablusgarp'ı işgal etmişlerdi. Ardından, bu toprakları Sicilya'ya bırakmışlardır. Daha sonra İspanya, 1530'da Fransa ve İtalya ile çatışma içerisinde olduğundan bölgeyi Malta Şövalyelerine bırakmak zorunda kalmışlardı. Malta şövalyelerinin Trablusgarp halkına yapmış oldukları işkence ve eziyetlerinin ardından ahali, Trablusgarp'ın 16 kilometre doğusunda yer alan Tacura'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. 1519'da Trablusgarp halkı kendi yurtlarına tekrardan kavuşabilmek maksadı ile Osmanlı Devleti'ne kendilerini temsil eden bir topluluk göndermiş, zor durumda olduklarını ve yardıma ihtiyaçları olduğunu iletmışlerdir. Osmanlı Devleti, Trablusgarp halkının yardım talebine müspet yaklaşmış ve Murad Ağa'ya beylerbeyi rütbesi vererek bir grup askerle birlikte kendisini Tacura'ya görevlendirmiştir.<sup>8</sup> Ardından meseleyi nihayete erdirebilmek için Turgut Reis ve Sinan Paşa'yı görevlendirmiştir. Böylece Turgut Reis ve Sinan Paşa'nın destekleriyle güçlenen Osmanlı donanması, karadan ve denizden çarpışarak Gaspar de Villier'in emrindeki zamanının en ünlü şövalyelerinin çetin savunmalarına rağmen o kalenin alınmasını sağlamıştı.<sup>9</sup>

Kuzey Afrika'daki Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ı Osmanlılar tarafından öncelikle toplu olarak "Garp Ocakları" adıyla, ardından ise birbirinden farklı eyalet olarak yönetilmesine müsaade edilmiştir.<sup>10</sup>

Avrupalı Büyük Devletlere nazaran sömürgecilik yarışında geç kalan İtalya, milli birliğini tamamlamasından sonra geniş bir yayılma planını gerçekleştirebilmek amacıyla Akdeniz'de aktif bir siyaset izlemeye başlamışlardı. Kuzey Afrika'da ve bilhas-

1 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1981, s.17

2 Celal Tevfik Karasapan, Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1960, s.48-49

3 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s.19

4 İsmail Özçelik, Hakan Doğan, Mert Can Erdoğan, "Trablusgarp Devleti 'Aliyye-İtalya Vekayi'-i Harbiyesi' İsimli Risale'nin Işığında Osmanlı Devleti Ve Trablusgarp Savaşı", ulakbilge, 2018, Cilt:6, Sayı:24, s.644-645

5 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.19

6 Ahmet Kavas, "Trablusgarp", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.41, İstanbul 2012, s.288

7 Özçelik, a.g.m., s.645

8 Avanzade Mehmed Süleyman, Trablusgarp ve Devlet-i Aliyye İtalya Vekayi-i Harbiyesi Osmanlı-İtalyan Harbi 1911-1912, Ötüken Yayınları, İstanbul 2021, s.11-12

9 Karasapan, a.g.e., s.108

10 Özçelik, a.g.m., s.647

sa Tunus bu isteklerinin başında geliyordu.<sup>11</sup> Buralara Roma İmparatorluğu'nun eskiden hakim olmasından ötürü, bu toprakları yeniden ele geçirmek "tarihi" ve İtalya'ya coğrafi olarak yakın olması nedeniyle "doğal" yayılma alanı olarak görülmekteydi. Bu sebeplerden İtalyan Başbakanı Mazzini "Kuzey Afrika İtalya'nın mirasıdır" demişti.<sup>12</sup>

Fransa, Osmanlı Devleti'nin "Garp Ocakları" adıyla anılan Afrika'nın kuzeyindeki topraklarından Cezayir'i 1830 yılında ele geçirmesinden sonra işgal, Tunus'u da 1881 yılında ele geçirdi.<sup>13</sup> Bu nedenle Fransa ile İtalya arasında, 1881 yılından itibaren sürmekte olan anlaşmazlık 1896 yılına kadar devam etmişti. 21 Kasım 1898 tarihinde Ticaret Antlaşması, iki devlet arasındaki ilişkilerin olumlu hale dönüşmesine zemin hazırlamıştı.<sup>14</sup>

Fransa'nın Tunus'u işgal etmesiyle İtalya'ya yalnızca Habeşistan ve Libya kalmıştı.<sup>15</sup> İtalya Kızıldeniz kıyılarından işgal ettiği yerlerden Etiyopya içlerine doğru ilerleyip, burayı ele geçirme arzusunda iken 1 Mart 1896 tarihinde Adua'da Habeşliler tarafından bozguna uğratıldılar.<sup>16</sup> Başbakan Crispi ve hükümet üyeleri bu mağlubiyet üzerine istifa etti.<sup>17</sup> Bu suretle, İtalya yeni sömürge bölgesi olarak arzulamış olduğu Habeşistan'dan 1896 yılında imzalanan bir anlaşmayla geri çekilmişti. Bunun üzerine kendisine yakın topraklarda tekrardan sömürgecilik girişimlerine başlayan İtalya Afrika'nın kuzeyindeki Trablusgarp'ı işgal etmeyi kendine hedef olarak belirledi.<sup>18</sup> 1887 yılı itibariyle Trablusgarp'ı işgal etmek için siyasi teşebbüslere başlayan İtalya, ikili anlaşmalarla Avrupalı Devletleri ikna ederek desteklerini almaya çalıştı.<sup>19</sup>

Tunus'un Fransa tarafından ele geçirilmesinin Akdeniz ve Avrupa'daki en mühim neticesi, İtalya'nın Almanya-Avusturya Macaristan ittifakına katılmasıdır. Böylelikle İtalya, Almanya-Avusturya Macaristan ittifakında yer alarak kendisine sömürgecilik yarışında bir destek sağlayacaktı. 20 Mayıs 1882'de "Üçlü İttifak" ismiyle bir anlaşma imzalandı.<sup>20</sup>

İtalya'nın, Trablusgarp'ı işgal etme hususunda Almanya'nın desteğini ve olurluğunu alması kafi değildi. İngiltere ile yapmış olduğu görüşmeler neticesinde 1887'de "Akdeniz Antlaşması" imzalandı.<sup>21</sup> Bu anlaşmaya göre: Akdeniz, Adriyatik, Kara Deniz ve Ege Denizi'nde statükonun aynı şekilde devam etmesine çalışılacaktı. İki devletin aleyhine olacak olumsuz durumlara izin verilmeyecekti. Üstelik İtalya İngiltere'nin Mısır'daki menfaatlerini destekleyecek; İngiltere de İtalya'nın Trablusgarp'taki menfaatlerini onaylayıp destekleyecekti.<sup>22</sup>

1908 yılına gelindiğinde İtalya Trablusgarp ile ilgili plan ve arzularını yaptığı ant-

11 Reşat Sagay, XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1972, s.74

12 Süleyman Kocabaş, Tarihte ve Günümüzde Türkiye'yi Parçalama ve Paylaşma Planları, Vatan Yayınları, İstanbul 1999, s.225

13 Serpil Sürmeli, "Nuri (Killigil) Paşa'nın Trablusgarp Savaşı Hatıraları", Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi 2012 (I), s. 137

14 Sagay, a.g.e., s.74

15 Mehmet Temel, "Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan Edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, c.22, S.1, 2005, s.203

16 Özçelik, a.g.m., s.651

17 Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 432

18 Hasan Tefik Güzel, "Hasta Adam" Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı, Vakınevvis, Mart 2017, s. 88-89

19 Mehmet Yetişgin, Ömer Fatih Başkan, "Trablusgarp Savaşı'nda İngiliz Teğmen Herbert Gerald Montagu'nun Faaliyetleri", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Eylül 2018, Cilt:7, Sayı:3, s.1537

20 Abdurrahman Çaycı, Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.57-58

21 Kocabaş, a.g.e., s. 226

22 Armaoğlu, a.g.e., s.368

laşmalar ile çoğu Avrupalı Devletlerin desteğini almış bulunuyordu.<sup>23</sup> Rus Çarı II. Nikola ile İtalya Kralı III. Victor-Emmanuel, 1909 Ekim’inde, İtalya Kralı’nın Torino civarındaki Racconigi köşkünde görüştiler. Yanlarında Dışişleri Bakanları Iswolsky ile Tittoni de vardı. Yapılan uzun müzakereler neticesinde 24 Ekim 1909’de iki Dışişleri Bakanı arasında Racconigi Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın 5. maddesine göre; İtalya, Rusya’nın Boğazlar’daki menfaatlerini ve Rusya’da İtalya’nın Trablusgarp’taki menfaatlerini onaylayacaklardı. Giolitti bu madde hakkında şunları söylemektedir: ‘‘Biz kendi açımızdan, Boğazların açılmasını veya en azından taraf-sızlaştırılmasını kabul ve bu konuda işbirliği yapmayı taahhüt ettik. Biz bu taahhüdü, diğer büyük devletlerin de bu projeye katılması şartıyla aldık. Bizim bu işe katılmamız şuradan kaynaklanmaktaydı: Boğazlar’ın açılması Rusya için büyük bir menfaati temsil etmekle beraber, aynı menfaat bizim için de söz konusuydu. Buna karşılık, Rusya, zamanı gelince, İtalya’nın Trablusgarp’taki çok önemli haklarını tanımayı taahhüt ediyordu.’’<sup>24</sup> Antlaşmadan yalnızca iki sene sonra Trablusgarp, İtalya tarafından bombardımana maruz kaldı.<sup>25</sup>

### 1. Trablusgarp Harbi Öncesi Yaşanan Gelişmeler

İtalyan hükümeti, Trablusgarp’ın ele geçirilme sürecinde iç kamuoyunu ikna edebilmek ve süreci meşrulaştırabilmek için Trablusgarp’a bilimsel topluluklar yollayarak bölgenin toprak ve kaynaklarının ne denli önemli olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu hususta Afrika toprakları İtalyan halkına, mineral konusunda son derece zengin bol su kaynakları ve geniş tarımsal olanaklara sahip olarak tanıtılmıştır. Ayrıca bazı İtalyan milliyetçi gazeteler Bingazi’nin ‘‘küçük bir cennet’’ olduğunu yazmıştır. Bu yönde yürütülen politika ile basın ve yayın aracılığı ile Trablusgarp’ın işgali düşüncesinin gelişmesi, olgunlaşması ve İtalyan basınında yer etmesi sağlanmak istenmiştir. Diğer taraftan da Roma İmparatorluğu ile ilişkilendirilerek tarihsel dayanak hazırlanmaya çalışılmıştır. Bunun belki de uç tezahürü olarak Trablusgarp’ın, Tevrat’taki Filistin gibi, İtalya’ya vaat edilen toprak olduğu iddia edilmiştir.<sup>26</sup>

İtalyanlar, Trablusgarp ve Bingazi’de egemenliklerini tahsis edebilme hususunda gerekli zemini hazırlamak için birçok teşebbüste bulunmuştu. Bunlardan birisi de eğitim alanında yapılan yatırımlardır. Bu maksatla Trablusgarp’ta açılan ilk İtalyan Okulu Fransızlarla beraber açmış oldukları Saint Josef Rahibeler okuludur. İtalya, bundan sonra süratle okul açmaya devam etmiştir. İtalyanların, 1910’da Trablusgarp’taki okul sayısı beş iken 1911’de okul sayıları 10 olmuştur.<sup>27</sup> Bunların toplam 1770 öğrencileri vardı.<sup>28</sup> Bu okullarda İtalyanca öğretilmekte ve İtalyan hayat biçimi benimsetilmeye çalışılmaktaydı. Bununla da yetinilmeyerek Bingazi’de çalışmalarına devam eden bir okulda para ile satın alınan ya da kimsesi olmayan çocuklar toplanarak din değiştirip Hristiyanlaştırılıyor ve eğitimden sonra ülkenin farklı yerlerine gönderilerek kullanılıyordu. Böylelikle açtıkları yetim okullarına aldıkları Trablusgarp’daki kimsesiz çocuklarını birer Türk düşmanı ve İtalyan hayranı olarak eğitiyorlardı. Diğer taraftan bu okullar İtalyan askeri birliklerinin ilerleyen öncüleri idi.<sup>29</sup> İtalyan okullarının bu çalışmalarının sonucunda Trablusgarp’da Türkçe bilenlerin sayısı %5’i bulmazken Arap

23 Güzel, a.g.m., s.90

24 Armaoğlu, a.g.e., s. 632-633

25 Oral Sander, Siyasi Tarih, İmge Kitabevi, Ankara 1989, s.352

26 Paulino Toledo Mansilla, ‘‘Trablusgarp Savaşının İdeolojisi ve Propaganda Esasları (1911): Trablusgarp ve Sirenayka’da Çökmekte Olan Osmanlı Kültürüne Karşı Bir Kurtuluş Çaresi Olarak Görülen İtalyan Medenileştirme Misyonu’’, Osmanlı Devleti’nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.556-557.

27 Özcan Mert, ‘‘Osmanlı Belgelerine Göre Banco dı Roma’nın Trablusgarp’daki Faaliyetleri’’, Belleten, c. LI, S.200, Ankara 1987, s.831-832.

28 Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.78

29 İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), TTK, Ankara 1995, s.17.

Müslümanlar ve Yahudiler de dahil olmak üzere İtalyanca konuşabilenlerin mevcudu tüm halkın %30'una ulaşmıştı. Trablusgarp'da İtalyan vatandaşlarının sayısı iki bin kişiyi bile bulmazken, İtalyanca konuşabilenlerin mevcudu ise 300.000 kişiyi geçmişti. Bu neticelerle İtalyan okullarının Trablusgarp'da ne denli önemli ve etkili şekilde çalıştıklarını göstermekteydi.<sup>30</sup>

İtalya, Trablusgarp'da ilk olarak 1905 yılında bir banka açmak için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Aynı yıl İngiliz yönetimindeki Mısır'da Banco di Roma'nın bir şubesini açan İtalyanlar, Trablusgarp'daki gücünü ve etkinliğini arttırmak amacıyla bölgede bir banka açmak için girişimlerde bulunmuşlardır. Banco di Roma, Trablusgarp'da 44 milyon frank bütçe ile 1907'nin ilkbaharında açılmış oldu.<sup>31</sup>

Banco di Roma bölgede çok fazla sunduğu maddi ve manevi olanaklarla nüfuz elde etmeye ve İtalya'nın ekonomik olarak bölgede sözü geçmesi için yoğun bir şekilde çalışıyorlardı. Ayrıyeten banka yerli ahalinin sahip olduğu toprakları satın alarak, İtalya'ya geçmesine bir vasıta oluyordu.<sup>32</sup> Banco di Roma'nın kilise ile olan bağlantısı da kilisenin İtalyanları desteklemesini sağlamıştır.<sup>33</sup>

*Banco di Roma*'nın Trablusgarp'daki faaliyetlerinden en yalın biçimiyle bahsedenlerden biri de gazeteci Ahmet Şerif'dir. Ahmet Şerif Tanin gazetesindeki yazısında *Banco di Roma*'yı şu şekilde anlatmaktadır: "İtalya'nın, *Banko di Roma* diye bir sarraflık kurumu var. Galiba, şimdiki İtalya hükümetiyle, bu kurum, birbirinden pek de ayrı gayrı şeyler değil. Hatta bazıları İtalya siyasetini bu kurum idare eder, diyorlar. İşte, Trablusgarp'ı İtalya'ya hazırlamayı, orasını İtalya neferlerinin çizmeleriyle kolayca yürüyebilecekleri bir cadde haline koymayı, yani İtalya ordusuna öncülük görevini, o üstlenmişti. *Banko di Roma* beş on beş seneden beri Trablus Şehri'nde Vilayeti'yle Bingazi Sancağı'nın bazı yerlerinde şubeler açtı, fabrikalar yaptı. Zaman dan ve durumdan faydalanarak çeşitli şekillerde birtakım arazi elde etti. Ve kendisini devlet yerine koyarak halka borç para dağıttı."<sup>34</sup>

İtalyan basınının Trablusgarp'a gücünü ve etkinliğini arttırmak için yapmış olduğu teşebbüslerde ciddi ve önemli faaliyetlerden biri de Trablusgarp Valisi İbrahim Paşa'nın görevinden alınmasını sağlamaktı. Vali İbrahim Paşa aynı zamanda Trablusgarp'da askeri birliklerin başındaydı. İbrahim Paşa, İtalya'nın bölgeye nüfuz etme çabalarının farkına Babıali hükümetinden önce varmış ve hükümete bu konuda yapmış olduğu ikaz ve uyarıların dikkate alınmadığını fark etmişti. Bundan dolayı kendi çabaları ve çalışmalarını çerçevesinde bölgedeki İtalyanların etkinliğini engellemeye gayret gösteriyordu. Bu sebeple Vali İbrahim Paşa, kısa sürede İtalyan basınının bir numaralı hedefi haline gelmişti. La Stampa gazetesinin 20 Şubat 1911 tarihinde yapmış olduğu haberde Vali İbrahim Paşa'nın İtalyanlara karşı sergilediği davranışın zaman ilerledikçe daha fazla tahrik edip kışkırttığı ifade ediliyor ve İbrahim Paşa'nın Türk idarecilerle yaptığı konuşmalarda İtalyan vatandaşlarını küçümseyen ve aşağılayan ifadeler kullandığı açıklanıyordu.<sup>35</sup>

İtalya'nın İbrahim Paşa meselesinde şiddetli baskıları sebebi ile Hariciye Nazı-

30 Burak Altunsoy, "İtalya'nın Trablusgarp'a Nüfuzu ve Trablusgarp Savaşı'nın Başlamasında İtalyan Basının Etkisi", OTAM, 52/ Güz 2022, s.37

31 Özcan Mert, "Osmanlı Belgelerine Göre Banco di Roma'nın Trablusgarp'daki Faaliyetleri", Belleten, c. LI, S.200, Ankara 1987, s.832-835

32 Hale Şivgin, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.23

33 Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, c., Kıs.I, TTK, Ankara 1983, s.76; Şivgin, a.g.e., s.23.

34 Küçükkefe, Ayhan. Avanzade Mehmed Süleyman'ın Trablusgarp ve Devlet'i Aliyye-İtalya Vekayi-i Harbiyesi Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Tahlili (1911-1912). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.23

35 Altunsoy, a.g.m., s.39

rı Rıfat Paşa, İbrahim Paşa'nın uyarılmasını, Dâhiliye Nazırı Halil Bey'e ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'ya söylemişti. Bu hususta Sadrazam Hakkı Paşa da İtalya'ya bir fırsat verilmemesi konusunda Rıfat Paşa'ya hak vermişti.<sup>36</sup> İtalyanların talepleri çerçevesinde Trablusgarp Valisi İbrahim Paşa Ağustos 1911 tarihinde vazifesinden alınmıştır.<sup>37</sup> Bu durum İtalya cephesinde mutlulukla karşılanmış ve bu memnuniyeti Osmanlı Devleti'nin Roma maslahatgüzarı Seyfettin Bey'e 12 Ağustos 1911 tarihinde belirtmişlerdi.<sup>38</sup>

İtalya'nın yapmış olduğu tüm hazırlık ve çalışmalarına rağmen Osmanlı Hükümeti hiçbir şey yapmadı. Son ana kadar İtalyanların Trablusgarp'a saldırmabileceklerini düşünmemişlerdi. Esasında İtalya'nın planı ve arzusu da bu yöndeydi. Yani Babıali Hükümetine İtalyanların Trablusgarp'ı ele geçirme gibi fikirlerinin olmadığı izlenimi vermektir. İtalya Osmanlıları son ana kadar bölgede İtalyan taarruzuna karşı bir tedbir almasını engellemeye yönelik çalışmalar yürütmekte idi.<sup>39</sup>

Kamil Paşa Hükümeti, Fransız haber kaynaklarından İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal edeceği ile haberler almıştı. Bu konuyu, Dışişleri Bakanı Hüseyin Hilmi Paşa Roma Büyükelçisi Hakkı Bey'e sormuştur. Hakkı Bey cevabında: "Roma Büyükelçimiz, bu haberin hakikatle ilgisi olmadığını, Roma kabinesinin kendisine kesin teminat verdiğini, şayiaların Fransızlar tarafından alevlenmiş olan Fas meselesi üzerindeki dikkatleri dağıtmak için kasten çıkarıldığını" söylemişti. Hatta, İtalyanların izlemiş olduğu politika da Osmanlı Hükümetini yanıltmak ve Osmanlı Devleti'nin alacağı tedbirleri engellemek maksadıyla ılımlı ve barışçıl ifadeler kullanıyorlardı. İtalyan Dışişleri Bakanı Güiçciardini, 14 Şubat 1910'da İtalyan Meclisi'nde yaptığı konuşmada bu konu hakkında şunları söylemişti: "Kuzey Afrika'daki Osmanlı vilayetleri bizim için Akdeniz'deki denge bakımından birinci derecede önemlidir; bunun içindir ki, Afrika'daki Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve onun sağlanması İtalya dış politikasının değişmez bir temel ilkesi olmuştur."<sup>40</sup>

İtalyan basını İtalya'nın 1911 yılında Trablusgarp'a yapacağı taarruz hakkında haberler yapmaya başlamıştı.<sup>41</sup> Osmanlı Hükümetine bir savaş olmayacağı intibasını oluşturabilmek amacıyla İtalyan Başbakanı ile Dış İşleri Bakanı 1911 senesinin tüm yazını Roma dışında geçirdiler.<sup>42</sup> Başbakan ancak 25 Eylül'de Roma'ya döndü.<sup>43</sup> Giolitti bu konu hakkında şunları söylemişti: "*Bundan maksat herkese siyasi mühim bir mesele olmadığı hissini vermek idi. O zaman Trablusgarp meselesinde pek hararetli olan gazeteler böyle mühim bir zamanda Roma'dan uzaklaşmış olmamdan ve Dışişleri Bakanı ile teması kesmiş olmamdan dolayı bana şiddetle hücum etmekte idiler. Fakat bu gazetelerin aleyhinde savurdıkları küfürler beni pek ziyade memnun ediyordu, çünkü bu şiddetli neşriyat takip ettiğim planın tamamen muvaffak olduğuna delalet etmekte ve tabii Türk Hükümeti'nin de şüphelerini izale eylemekteydi. Nitekim verdiğimiz ultimatoma ile mezkur Hükümet tamamen gafil avlanmış oldu.*"<sup>44</sup>

İtalyanlar için harekete geçme ve planlarını uygulama zamanı gelmişti. İtalyan

36 Mahmut Kemal İnal, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, c.4, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1965, s.1778; Şıvgın, a.g.e., s.10.

37 Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.268-269; Güzel, a.g.m., s.95.

38 Timothy W. Childs, Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri, Çev. Deniz Berktaş, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.55.

39 Şıvgın, a.g.e., s.39

40 Kocabaş, a.g.e., s.233-234

41 Güzel, a.g.m., s. 96

42 Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s. 77

43 Şıvgın, a.g.e., s.43

44 Güzel, a.g.m., s.96

Başbakanı Giolitti, 1911'in Ağustos'unda, Genelkurmay Başkanı Pollio'ya Trablusgarp'ın ele geçirilebilmesi için ne kadar asker, silah ve mühimmata gereksinim olduğunu hesaplamasını ve bu hesabı her türlü olasılığa karşı sayıyı fazla söylemesini istemişti. Pollio, kısa zamanda Başbakana 23.000 kişilik bir ordunun kafi geleceğini söyledi. Başbakan bu mevcudun az olduğunu belirtip sayıyı arttırmasını istedi. Bunun üzerine yeni birliğin mevcudu 40.000 idi ve sonradan yapılan destek ve takviyeler ile bu mevcud 80.000'e ulaşmıştı ki geri hizmetler ile bu sayı 100.000'in üzerine çıkmıştı.<sup>45</sup> İtalyanlar Osmanlı Hükümetinin Trablusgarp'ta kendilerine karşılık verip direnebileceklerine ihtimal vermemişti. Hatta Trablusgarp'ın savaş yapılmadan bile alınabileceği ifade ediliyordu.<sup>46</sup> Şöyle ki, Banco di Roma'nın başkanı Pacelli'ye göre Trablusgarp'a yapılacak bir harekât çok basit ve kolay olacaktır. Ve bu durum "askeri bir gezinti ve basit bir donanma gösterisi" şeklinde tanımlanıyordu.<sup>47</sup>

İtalya, Trablusgarp Harbi öncesinde Osmanlı Hükümetine 23 Eylül ve 28 Eylül'de iki kez ultimatoma vermiştir. İtalya 23 Eylül 1911'deki notasında; "Osmanlı subayları ile İttihat ve Terakki Partisinin Trablusgarp'ta cahil ve mustasıp ahaliyi İtalyanlara karşı kışkırttıklarından, güvenlik kalmadığından, İtalyan ailelerinin memleketi terk etmeye başladığından"<sup>48</sup> ibaretle Osmanlı Devleti'ni Trablusgarp'a silah ve cephane göndermek ile itham ediyordu. Osmanlı Hükümeti bu ithamları 26 Eylül'de vermiş olduğu karşı notada ılımlı ve nazik bir üslup ile kabul etmedi. Ama bu hususta önemli bir gelişme ise 27 Eylül 1911'de olmuştu. Şöyle ki Dâhiliye Nezareti, valiliklere gönderdiği yazı ile İtalyanlara karşı alınan tedbirlerin etkisi ile İtalyanların maksat ve planlarının önüne geçildiğini, kısa zamanda ise tamamen biteceğinin ümit edildiğini söylemekteydi. Fakat bu umutlu bekleme bir gün sürmüştür.<sup>49</sup>

İtalya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edebilmek için son adımı tamamlamak adına 28 Eylül 1911'de bir ultimatoma daha vermiştir.<sup>50</sup> Bu ultimatoma, doğrudan işgalin bildirisi idi.<sup>51</sup> İtalya, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i 1908'de kendisine bağlamasından<sup>52</sup> da etkilenerek İtalya Krallığı'nın kuruluşunun 50. Yıl dönümü olan 29 Eylül 1911 tarihinde Osmanlı Hükümetine savaş ilan etmiş ve Trablusgarp'a taarruz etmeye başlamıştır.<sup>53</sup> İtalyan Başbakanı Giolitti, savaşı ilan ederken şu ifadeleri kullanmıştı: "Onarılmaz bir şekilde geleceğini tehlikeye düşürmek istemeyen bir halk kaçınmadığı tarihi kader".<sup>54</sup> Berlin Kongresi'nden sonra Osmanlı Devleti'ne karşı fiili savaş ilan eden ilk devlet İtalya olmuştur. Trablusgarp Harbi başladığında, İtalyan Genelkurmay Başkanı Alberto Pollio, subaylarına yönelik, "Bu sadece ordunun namusu için değil, ulusun şerefi için de elzem olan bir harekâttır" diyerek Adowa hezimetini üzerinden heveslendirme ve motivasyon kaynağı olarak konuşmuştur.<sup>55</sup>

## 2. Trablusgarp Savaşı ve Yaşanan Gelişmeler

45 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.29.

46 Şıvgın, a.g.e., s.90.

47 Şıvgın, a.g.e., s.25.

48 Tanin, 27 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.32.

49 Müge Orhan, Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2010, s.34.

50 Tanin, 29 Eylül 1911; Şıvgın, a.g.e., s.35.

51 Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.IX, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.268.

52 Gürhan Yellice, "Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı", Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi, S.5, 2021, s.272.

53 Nuri Karakaş, Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912), Akademik Bakış, c.6, S.12, Yaz 2013, s.84.

54 Fabio L. Grassi, "Niçin Trablusgarp? İtalyan Çıkarması Ardındaki Siyaset ve Kültür", Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları (16-18 Mayıs 2011/İzmir) Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.44.

55 Karakaş, a.g.m., s.84.



İtalya, 1 Ekim 1911 tarihinde Trablus kuşatmasını ilan eder.<sup>56</sup> Savaş başlayınca Trablusgarp'taki birliği desteklemek üzere yeni birlikler yollamak da pek mümkün olmadı. Zira Ege Denizi İtalyanların egemenliği altında bulunmaktaydı. Kara yolu ile de asker, silah ve teçhizat desteğinde bulunulamadı. Çünkü, Roma'ya zorluk çıkarıp da onun Üçlü İttifak ile ilişkilerini daha da zor duruma düşürmek istemeyen İngiltere, ele geçirdiği Mısır'ın tarafsız olduğunu duyurdu. Bu suretle kara yolu ile ulaşım imkanı kapanmış oldu. Esasında, bu sırada tüm Avrupalı Devletler, İtalya'nın saldırısı karşısında taraf tutmadıklarını ilan etmişlerdi. Bu sebepten, Trablusgarp'a yalnızca Tunus ve Mısır'dan gizli bir biçimde ihtiyaç duyulan silah, mühimmat, malzeme ve teçhizat gönderilebildi. Böylelikle, orada oluşturulan direnme gücü, kaçak yollarla Trablusgarp'a giden Türk subayları ile yerli halka dayanmaktaydı. Senusiler bunların başında geliyordu.<sup>57</sup>

İtalya, Trablusgarp'ı 4 Ekim 1911 tarihinde tekrardan saldırmaya başladı. Turgut Tabyası'nın cephaneliği havaya uçtu. Bu durum ahalinin paniğe kapılmasına sebep oldu.<sup>58</sup> İtalya, artık karaya asker çıkarmaya başladı. Vali vekili Besim Bey yakalanarak bir İtalyan gemisi ile sorguya çekilmek üzere için Malta'ya gönderilmiştir.<sup>59</sup> İtalyanlar 5 Ekim'de sahile silahlı deniz birlikleri çıkarmaya başladı. 1.500 kadar deniz eri tarafından şehrin işgali 6 Ekim'de tamamlandı.<sup>60</sup> 9 Ekim 1911 tarihinde 254 kişilik Türk subay, memur ve aileleri, Egari adındaki bir İtalyan vapuruyla Malta'ya götürülmüştür.<sup>61</sup> İtalya, sırası ile 4 Ekim'de Tobruk'u, 22 Ekim'de Derne ve Humus'u, 20 Ekim 1911 tarihinde ise Bingazi'yi işgal etmiştir.<sup>62</sup> İtalyanlar, bölgede tam anlamıyla egemenliğini sağlamadan 5 Kasım 1911'de Trablusgarp'ı kendi topraklarına kattıklarını duyurdular.<sup>63</sup>

Trablusgarp'a vatan savunmasına giden gönüllü subaylar arasında; Binbaşı Enver Bey, Kolağası Mustafa Kemal, Fuat Bey (Bulca), Nuri Bey (Conker), Eşref Bey (Kuşçubaşı), Ali Fethi Bey (Okyar), Halil Bey (Enver Bey'in amcası), Nuri Bey (Enver Bey'in kardeşi), Ekrem Bey, Albay Neşet gibi isimler sayılabilir. Fakat adları söylenmeyen yüzlerce gönüllü subayın kendi talebi ile Trablusgarp'a vatan müdafaasına gitmişlerdi.<sup>64</sup> Bölgeye gidecek olan subaylara başta Mahmut Şevket Paşa olmak üzere gizli bir şekilde her türlü desteği vereceklerini, yardımdan kaçınmayacaklarını, dört kat maaş ve bunun dışında 100 Türk Lirası yol parası vereceklerini belirtmişti.<sup>65</sup>

Trablusgarp'a kendi istekleri ile giden Osmanlı subayları, bölgedeki halkı direniş için organize edip, savunma hattı için tertiplenip, saldırılara karşı koyacak sistemi oluşturan, halkı eğiten ve hareket planını tasarlayan üst komutanlar olmuşlardır. Fakat bu milislerin çoğunluğu modern askeri eğitim ve silahlarından yoksunlardı.<sup>66</sup> Hatta

56 Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.103

57 Armaoğlu, a.g.e., s. 640

58 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.39.

59 Şengül Mete, Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Akdeniz'deki Faaliyetleri, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, c.3, S.8, 1999, s.266.

60 Kemal Eker, 1911-1912 Türk-İtalyan Harbi Deniz Cephesi, Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri (21-22 Ekim 2019), Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2020, s.188.

61 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.41.

62 Eker, a.g.m., s.189.

63 Şıvgın, a.g.e., s.89.

64 Şıvgın, a.g.e., s.71

65 Hamdi Ertuna, 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1984, s.52; Hale Şıvgın, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.71; 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s.34.

66 Tekin, Abdullah Sami (2020). "Trablusgarp Harbi ve Havacılık Tarihinde İlkler", Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi, Cilt:3 Sayı:2, s.21

bölgedeki reisler ve şeyhler “kan bizden, silah ve cephane padişahlandır. Bunu böylece bildiriniz” diyorlar. Şayet silah ve cephane gönderilmezse ellerindeki Gra ve az fişekle uzun süre karşı koymaları zordu.<sup>67</sup>

Trablusgarp'taki Türk Komutanlığının amacı ve planı İtalyanları sahile sıkıştırarak, beklemedikleri anda yapılacak ani saldırılarla yıpratmaktı. Hatta arazinin baskın için uygun olması, yerli ahalinin bu stratejiye rahatlıkla uyabilecek kabiliyet ve güçte olması ile başarıya ulaşılmasında büyük payı olmuştur.<sup>68</sup>

Türk subayların emir komutasındaki birliklerin geceleri yapmış olduğu ani saldırılarla düşman moral olarak kötü durumdaydı. Bu durumu İtalyan kaynakları da kabul etmekteydi.<sup>69</sup> İtalyan kaynaklarında bu durumdan şu şekilde bahsedilmekte idi: “Her ne kadar kesin sonuçlar temin etmiyor idi iseler de, geceleri yapılan bu taarruzlar, İtalyanlar için, çok yorucu oluyordu ve Türkler böyle devam ettikleri takdirde İtalyan birlikleri üzerinde fena bir etki, endişe verici bir durum hasıl edebilirlerdi...”<sup>70</sup>

Derne'de bölgesinde bulunan Osmanlı askeri birlikleri hakkında İtalyan Albay Revol anılarında şunları söylemişti: “Derne önünde mevzi almış olan Araplar, pek iyi askeri vasıflar göstermişlerdir ve İtalyanlar, karşılarında ciddi, düzenli, örgütlenmiş bir düşmana, hatta Avrupa ordularına benzeyen bir kuvvete çatmışlardır. Bu, Bingazi mintikasındaki Türk kıtalarının başkomutanı olan Enver Bey'in işi idi...”<sup>71</sup>

Kıyıda sıkışıp kalan İtalyan askerleri, şehrin içlerine doğru ilerlemek için harekete geçtikçe Türk subayların direniş için organize ettiği yerli ahali tarafından hemen mağlubiyete uğrattılıyordu. İtalyanlarda bunalım ve endişe gün geçtikçe artıyordu.<sup>72</sup> Eşref Sencer Kuşçubaşı anılarında bu konu hakkında şunları söylemişti: “Mahalli halktan kurduğumuz milis kuvvetleri, bilhassa gerilla savaşlarında öylesine muvaffak oluyorlardı ki, İtalyanlar, gemilerinin atış sahasından ileri gidemez olmuşlardı.” Ayrıyeten, İtalyan tarih yazarı bu konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştı: “Ya ilerleme, yahut da karaya çıkmak lazımdı. Ne birini, ne de diğerini yapamadık! Bunun neticesi tam bir felaket ve zarar getirdi. En çok kayıp Derne çatışmalarında verdik.”<sup>73</sup>

İtalyanlar, Trablusgarp'ın işgali için yıllar öncesinden başladığı tüm çalışmalar ve hazırlıkları, deniz yollarına egemen olmaları ve ordularındaki asker mevcudunun 100.000'nin üzerinde olması ve son model silahlarıyla kendilerine göre sayıca çok az olan yerli halkın direnişine karşı ilerleyememişlerdi.<sup>74</sup> Ekim ayında, Trablus, Bingazi, Derne ve Tobruk gibi şehirlerin kıyılarını ele geçirdilerse de, bölgenin iç taraflarına giremediler. Osmanlı birlikleri de, hem az sayıda askeri olmasından ve hem de gereksinim duyduğu silahların olmayışından, İtalyan askerlerini kıyıdan söküp atamadı.<sup>75</sup> 19 Şubat 1912'de Enver Paşa, Osmanlı Hükümetine hangi koşullar altında oldukları ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştı: “Dün zabitlerin bir kısmı İstanbul'a gitmek üzere terhis oldu. Vaziyetimizi çekinmeden anlatabilirler; bizden sayıca fazla, yaklaşık 130.000 İtalya'nın Trablus ve Bingazi'de mevzilendiğini fakat yine de ülkenin iç bölgelerine girmekten çekindiklerini haber verebilirler. Buna rağmen 4 aydır düşmanı

67 Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl.60, Sayı.126, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 2011, s.76

68 Enver Ziya Karal, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.280-281

69 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), a.g.e., s.251

70 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, a.g.e., s.70

71 Osman Öndeş, Kardeş Libya 'Rehber Kitap', Yağmur Yayınevi, İstanbul 1975, s.128

72 Sağay, a.g.e., s.44.

73 Öndeş, a.g.e., s.132-144

74 Şivgin, a.g.e., s.98

75 Armaoğlu, a.g.e., s.640

pusuda beklediğimizi, her gün artan insan ve malzeme gücümüzle beraber mukavemet gücümüzün de büyüdüğünü ve barış yoluna hiçbir surette yanaşmayacağımızı bildirsınler.”<sup>76</sup>

İtalya savaşarak ele geçiremediği yerleri barışla elde edebilme isteği, artık İtalyanların tek gayesi ve düşüncesi olmuştu. Fakat, Türk birliklerinin bölgedeki direnişi bu şekilde devam ettiği sürece Osmanlı Hükümetinin barışa yanaşma olasılığı yoktu.<sup>77</sup> Bu nedenle, İtalya, Osmanlı Hükümeti üzerinde baskı kurarak netice almaya çalıştı. Uyguladığı çözüm yolların birincisi olarak 5 Kasım 1911’de İtalya Kralı’nın kamuoyuna ilanında, Trablusgarp ve Bingazi’yi ilhak edildiği duyuruldu. Açıklamada, güçlü İtalyan askeri birliklerinin etkili taarruzlarından ötürü Osmanlı askeri birliklerinin direnişinin kırıldığı ve dolayısıyla Osmanlı Hükümeti barış için görüşme yapılmaya çağrılıyordu. Osmanlı Devleti ise bu bildiriye kabul etmedi ve bu bildirinın uluslararası hukuka uygun olmadığını belirtti. İtalyan Hükümetinin ikinci çözüm yolu olarak teşebbüsü ise Avrupalı Büyük Devletlerin arabuluculuk yapmasını talep etmesi oldu. Esasen, bu devletler, İtalyan ordusunun Trablusgarp taarruzlarını desteklemişlerdi. Avrupalı Büyük Devletlerin girişimi, Kasım 1911 tarihinden Nisan 1912 tarihine kadar devam etti. Babıali’nin bu arabuluculuk girişimine yanıtı ise, İtalyan Hükümetinin, Trablusgarp saldırısından vazgeçmesi ve bölgedeki tüm askerlerini geri çekmesi gerektiği şeklinde oldu. Ve bu girişiminden de İtalya netice alamadı. Bu sebeple İtalyan Hükümeti, üçüncü bir çözüm yolu olarak savaşı genişletme tehdidinde bulundu.<sup>78</sup> İtalya, savaşı Beyrut, Kızıldeniz, Anadolu kıyıları ve Çanakkale’ye yayarak Osmanlı Hükümeti’nin Trablusgarp ve Bingazi’yi İtalya’ya bırakarak barışa mecbur duruma getirmek istiyordu.<sup>79</sup>

İtalyan gazetelerinde Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi’ne yönelik bir taarruz yapılacağı Kasım 1911’den itibaren yazılmaya başlanmıştı. İtalyan kara ve deniz kuvvetleri yetkilileri de 8 Kasım 1911’de hazırladıkları bir memorandumda; İzmir veya Selanik’i abluka altına alabilmek amacıyla üst oluşturulabilecek Ege Denizi’ndeki bazı adaları işgal etmeyi ve İstanbul’u tehdit etmek amacıyla Çanakkale Boğazı’nı geçme teşebbüsünde bulunmayı teklif etmişti.<sup>80</sup>

İtalyanların Ege Denizi’nde hareketlenmesi ve Çanakkale Boğazı’na hareket düzenleyeceği yönünde haberlerin artması üzerine Osmanlı Hükümeti Boğaz’daki güvenlik tedbirlerini ve hazırlıklarını hızla arttırma yoluna gitmişti. Londra elçiliği başta olmak üzere, İstanbul’daki Alman ve Fransız büyükelçiliklerinden İtalyan Donanması’nın Çanakkale’ye saldıracağı yönündeki havadislerin Osmanlı hükümetine ulaşması üzerine gerektiğinde Çanakkale Boğazı’nın geceleri tüm geçişlere kapatılacağı duyurulmuştu.<sup>81</sup> Ardından, Osmanlı Devleti, Çanakkale Boğazı’nın 6 Mart 1912 tarihinden itibaren geceleri bütün gemi trafiğine kapatılmasına karar verdi. Bu kararını Avrupa’daki büyükelçilerine ve İstanbul’daki Avrupalı Büyük Devletlerin görevlilerine ilettili.<sup>82</sup>

İtalyanlar, Çanakkale Boğazı’na doğru harekete geçmeden hemen önce İstanbul’da bulunan elçisi Avrupalı Büyük Devletlerin (İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya

76 Enver Paşa’nın Trablusgarp Günlüğü, Tarih Kuram Yayınları, İstanbul 2021, s.54

77 Nejdet Sançar, Tarihte Türk-İtalyan Savaşları, Bozkurt Yayınları, İstanbul 2020, s.174

78 Armaoğlu, a.g.e., s.640-641

79 Şıvgın, a.g.e., s.98

80 Eker, a.g.m., s.199.

81 Evren Mercan, Osmanlı Donanma Penceresinden Türk-İtalyan Harbi ve Çanakkale Boğazı’ndaki Müşterek Savunma Konsepti, Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri (21-22 Ekim 2019), Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2020, s.226.

82 Mete, a.g.m., s.269

ve Avusturya-Macaristan) elçilikleri aracılığı ile Osmanlı Devleti'nin hangi koşullarda anlaşma yapacağını sual etmişti.<sup>83</sup> Ancak bu müzakereler henüz bitmemiş iken İtalyan Donanması, Osmanlı Meclisi'nin açıldığı 18 Nisan 1912 tarihinde, Çanakkale Boğazı'na doğru harekete geçtiler.<sup>84</sup>

Çanakkale Boğaz harekâtına katılacak İtalyan savaş gemileri 16 Nisan 1912 öğleden sonra İstanbul'dan hareket etti. Dört muharebe gemisi ile üç zırhlı kruvazör, 18 Nisan 1912 sabahı Gökçeada önlerinde yerlerini alırken<sup>85</sup>, üç zırhlı kruvazör de Boğaz'a 10 mil yaklaşmıştı. Bu sırada sekiz muhripten oluşan filotilla 17/18 Nisan 1912 gecesi Boğazın dalgalı olması ve iki geminin çarpışmasından ve Boğazdaki projektörlerin İtalyan savaş gemilerinin yerini fark etmesinden ötürü Çanakkale Boğazı'na yönelik hazırlandıkları harekattan vazgeçtiler. Mayer, bu esnada Nembo Muhribinde idi. Çarpışan gemiler ise Turbine ve Nembo idi. Muhrip filotillasının bağlı olduğu İtalyan Amiral, harekâtın sonra yazdığı raporda isim vermeden rehberden bahsetmekte ve rehberin kendilerine projektörleri hiç anlatmadığını belirtmişti. Harekât kapsamında belirlenen ilk hareket tarzı olan muhriplerle Boğaz'a girip Osmanlı Donanması'na saldırmak planı başarısız olmuştu. Böylece ikinci hareket tarzına geçildi. Buna göre Boğaz'a yaklaşıp Türk filosunun Boğaz dışına çıkmasını sağlamaktı. Boğaz'a 10 mil yaklaşılmasına rağmen Osmanlı Donanması'nın dışarı çıkmayacağı anlaşılmıştı. Bunun üzerine uzaktan Boğaz giriş tabyalarını bombalama planını gerçekleştirmek istediler.<sup>86</sup>

Bu maksatla saat 11:30 da, amiral Viale emir komutasındaki İtalyan savaş gemileri, 10-13 km uzaklıktan Orhaniye ve Ertuğrul tabyalarını, üç gemisiyle bombaladı. Muavenetimilliyeye muhribi bunu hemen donanma komutanlığına ilettiler. Bu esnada ise donanma muharebe için hazır durumdaydı. Yine Muavenetimilliyeye muhribi saat 12:15 de bir düşman tümenin Saroz körfezine doğru hareket ederken başka bir tümenin bombardımana devam ettiğini söyledi. Bunun üzerine, tekrar Çanakkale'ye düşman savaş gemilerinin boğazdan geçişini haber vermek için çağrıldı. Samsun ve İntibah mayın gemileri, Rumeli yakasındaki geçişlere de engel olmak maksadıyla saat 12:55 de boğazı mayınlayıp, Maydos – Eceabad'a geldiler. Saat 11:30 da başlayıp üç saat devam eden bombardıman neticesinde, Orhaniye'ye 150, Seddülbahir'e 12 ve Kumkale'ye 8 mühimmat düşmüştü. 10 mühimmat da denize düşmüştü. Kumkale'de bir er şehit olmuş, bir er yaralanmış; Orhaniye'de de bir kışla yıkılmıştı. Bu bombardımana ise Orhaniye gemisi 24 mühimmat ve Ertuğrul gemisi 12 mühimmat kullanarak karşılık verilmişti. İtalyan savaş gemileri yapmış olduğu bombardımandan hemen sonra geri çekilip bir sonraki gün Mondros limanına varmışlardı.<sup>87</sup>

İtalyan donanmasının 18 Nisan 1912 tarihinde Çanakkale Boğazına yapmış olduğu saldırıyı, o esnada oradan geçmekte olan bir Fransız, Gelibolu'daki Fransız konsolosluğuna durumu şu şekilde anlatmıştı; “Bu sabah üç otuza doğru Marmara Denizi'ndeki Marmara Adası'ndan geçerken gördüğüm bir şeyi size bildirmekten şeref duyarım. Birden bire gemiyi oldukça kuvvetli bir şekilde sarsan sismik bir sarsıntı hissettim. Deniz feneri birden bire söndü. Kıyıda alevler göklere yükselmeye başladı.

83 Eker, a.g.m., s.204.

84 KURTCEPHE, İsrail; “İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri” OTAM, Ocak 1991 Ankara, s.306

85 H. W. Wilson, Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri, c.1, Çev. Lütfü Çekiç, Kitapyayinevi, Ankara 2007, s.375.

86 Eker, a.g.m., s.201-202.

87 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekati, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1980, s.108-109

Beş otuzda yolumuza devam ederken dört adamın ve yardımcımın bindiği kayığı herhangi bir yardıma ihtiyaçları olup olmadığını öğrenmek üzere kıyıya gönderdim. Şehir tamamen tahrip edilmiş ve zavallı sakinler neredeyse sağırlaşmışlardı. Birçok yaralı vardı ve bunlar sürekli yardım istiyorlardı. Ben yoluma devam ederek Sarıköy'e vardım. Yine burada tahrip edilmiş bir şehir gördüm. Yangın büyük zararlar vererek devam ediyordu. Birçok yaralı ve ölü vardı. Gemiye kaptana emanet ederek ve Fransız bayrağı çekerek yolumuza devam ettik.”<sup>88</sup>

### 3.Çanakkale Boğazı'nın Mayınlanması

Boğazın savunulmasında müstahkem mevkinin emir komutası için Harbiye Nezareti ile Bahriye Nezareti arasında uzun görüşmeler gerçekleşti. Harbiye Nezareti boğaz müstahkem komutanlığı için komutanlığa deniz işlerinde danışmanlık yapacak bir deniz subayı isteniyor ve de bunun yeterli olacağı düşünülüyordu. Ancak yapılan görüşmeler neticesinde istenen subayın yeterli donanımına sahip olamayabileceği ve de filonun müstahkem mevki emrine verilemeyeceği, düşman durumuna göre gerektiğinde boğazdan çıkması icab edebileceği veya daha gerilerde karşılayabilecek şekilde bağımsız hareket edecek şekilde kullanılması gerektiği belirtildi. Aslında boğazın savunulması, müstahkem mevki komutanlığının göreviydi. Nihayetinde Harbiye ve Bahriye nezaretleri arasındaki görüşmeler sonucunda Ayan Meclisi üyelerinden Orgeneral Ali Rıza Paşa, Akdeniz Boğazı Kara ve Deniz Kuvvetleri Başkomutanlığına atandı.<sup>89</sup>

Ayrıca yapılan bu atamayla birlikte, boğazın savunulmasında Kara ve Deniz Kuvvetlerinin birlikte kullanılacağı, bu yüzden emir-komutanın tek elden yürütülmesi gerektiği ve de komutanı donanma noktasında aydınlatacak deniz subaylarına gereksinim olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple üç kişiden oluşan deniz kurmay subaylarının boğaz karargah komutanlığı karargahına gönderilmesi gerektiği ve de donanmanın sadece savunma için görevlendirildiği, taarruz gibi boğaz dışına çıkıp farklı görevlerde kullanılamayacağı belirtilmekteydi.<sup>90</sup>

İtalyan savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'na taarruz ihtimaline karşın Osmanlı Devleti'nin boğazın savunulmasında almış olduğu tedbirlerden biri de boğazın mayınlanmasıdır. Bu maksatla faaliyetleri hızlandıran Osmanlı Hükümeti, Almanya'da ki Carbonit Silah İmalathanesinden 1911 yılında 1000 Adet mayın satın aldı. Bunun dışında hızlı bir şekilde mayın hazırlığına başlandı. Harbiye Nezareti, İtalyanlar'ca Boğaz'a yapılacak herhangi bir taarruz olasılığına karşın, Çanakkale'ye gemi içerisinde mayınlar gönderdi. Ancak bu mayınların şimdiden dökülmeyeceğini, depoda bekletileceğini ve Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı emri doğrultusunda, boğaza taarruz maksatlı gemilerin yaklaşmasıyla döküleceği belirtilmiştir. Dökme işleminin ise Alman mayın uzmanı Gehl'in oluşturacağı plana göre yapılacağı belirtilmiştir.<sup>91</sup>

İstanbul'dan getirilerek Çimenlik'e indirilen, 4. Sahra Topçu Alayına ait 160 sandık şarapnel, 10 sandık şarapnel tapası, ve iki sandık vidalı kapsül ile 5. Sahra Topçu

88 Mete, a.g.e., s.270.

89 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekati, a.g.e., s.45

90 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekati, a.g.e., s.46

91 Arabacı, Hüseyin. Osmanlı'da Deniz Mayıncılığının Gelişimi ve 1915 Çanakkale Boğazı Savunmasındaki Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, 2021, s.111-112

Alayına ait olan 29 sandık tahrip danesi, 22 sandık müsademe tapası, 324 sandık şarapnel, 26 sandık şarapnel tapası ve 6 sandık vidalı kapsülden oluşan cephanenin büyük bölümü mayın hatlarının savunulması amacıyla Müstahkem Mevki Komutanlığı tarafından ayrılmıştır.<sup>92</sup>

Bir taraftan mayınların tedarik ve planlama faaliyetine devam edilirken diğer taraftan mayınları dökecek gemilerin hazır hale getirilmesi için çaba sarf ediyorlardı. Bu maksatla Çanakkale Torpil Kıtaati Memuru İstihkam Yüzbaşı Refik Efendi'nin Seyr-i Sefain İdaresi'nde ki, Samsun ve Giresun Gemilerine mayın dökme imkan ve kabiliyeti kazandırılarak Çanakkale'ye gönderilmesi istenmiştir.<sup>93</sup>

Ağır Topçu Müfettişi İbrahim Paşa 29 Şubat 1912'de, düşmanın gelmesi beklenmeden bir geçit bırakılarak tüm mayınların dökülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu şekilde Kepez'de mayınların iki sırayla döşenmesi kafi olacağını söylemiştir. İtalyanların boğaza hareket etmeleriyle beraber, Mecidiye ve Çayaltı arasında bekletilecek Samsun ve Zuhaf gemileriyle atılacak mayınların, bırakılan geçidin kapanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Samsun ve Zuhaf gemilerinin mayın taşıma kapasitesinin 50 olduğunu, böylece satın alınması planlanan depo gemisi olarak kullanılan Giresun Gemi'sine ve de Grek Kumpanyası vapuruna gerek kalmayacağını belirtmiştir.<sup>94</sup>

27 Şubat'ta ki "geceleri mayınların atılıp gündüzleri toplansın" teklifine ve İbrahim Paşa'nın teklifine Bahr-i Sefid Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı yanıt olarak, mayınların gece dökülüp gün ağarmasıyla toplanmasının uygun olmadığı belirtilmiştir. Fakat teklifte belirtildiği üzere Kepez-Soğanlıdere arasında iki sıralı mayın engel sisteminin oluşturulması ve boğazın geceleri geçişlere kapatılıp gündüz açılmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir. Ayrıca Müstahkem Mevkii Komutanlığı tarafından bırakılacak boğazın genişliği ile ilgili; 1400 m lik bırakılacak geçidin, ani bir saldırı ile karşı karşıya kaldığında kapatılmasının çok sıkıntı oluşturacağından dolayı 400-500 m lik bir geçidin yeterli olacağı belirtilmiştir.<sup>95</sup>

15 Ekim 1911 de boğazda gözlenen mayınlardan Kepez koyu-Soğanlıdere hattında olmak üzere tek bir engel durumu mevcuttu. Kilitbahir-Çimenlik arasını kapatmak için halat ve sal yardımıyla bir set oluşturulmak istenmiş, ancak şiddetli bir akıntı da suda sürüklenince bu girişimden vazgeçildi. Aslında Ocak 1912 de mayınlar gelince iki engel hattı kurularak, ticaret gemileri için Rumeli yakasında bırakılan bir gedik dışında gemilerin geçişine kapatılmış oldu. Ayrıca intibah mayın gemisi tarafından 13 Mart 1912 de Sarı sığlar- Havuzlar arasına döşenen 39 otomatik mayından birinin kendiliğinden infilak etmesi ve de 5'inin de su yüzüne çıkması ile 33 mayın kalmıştı. Ayrıca bu engel sisteminde mayınlar arasında 50'şer metre aralık ve 4,5 metre derinlik bulunmaktaydı.<sup>96</sup>

Çanakkale Boğazı'nda bir numaralı otomatik mayın hattı 13 Mart 1912 tarihinde oluşturulmaya başlanmıştır. İntibah gemisi bu hattın Anadolu tarafından Rumeli tarafındaki şamandıra istikametinde hareketle ellişer metre aralık ve dört buçuk metre derinlikte 39 mayın dökülmüştür. Mayınların dökülmesinden yaklaşık yirmi dakika

92 ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 40.

93 Arabacı, a.g.t., s.113

94 Arabacı, a.g.t., s.119

95 Arabacı, a.g.t., s.119

96 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s.46

sonra hattın Anadolu tarafından bir mayının tutuştuğu ve aynı zamanda tutuşan mayının civarından, diğeri hattın sonundan bu torpil gemi yolunu kesemediğinden mecburen denize ve geçide atılmıştır. İki mayının deniz üstünde çıkardığı ve bunlardan birinin suyun etkisiyle hattın uzaklaştığı görülmüştür. Bu mayınlar toplarin ve küçük bataryalarla üzerlerine gidilerek gayr-ı faal hale konduktan sonra istimbotlarla Giresun Depo Gemisi'ne getirilmiştir. 14 Mart 1912'de bu hattın üç mayının daha çıktığı haber alınmış, bu mayınlar Soğanlıdere ve Domuzdere koylarında bulunarak yine depo gemisine nakledilmiştir. Aynı gün hattın Anadolu tarafında bir mayının daha kendi kendine tutuştuğu görülmüştür. 18 Mart 1912 tarihinde ise Kepez feneri civarındaki üç numaralı hat oluşturulmaya başlanmıştır. Rumeli gemisi, Rumeli tarafındaki geçit şamandırasından başlamak üzere Kepez feneri sığılık şamandırası istikametinde hareket ederek mayınlar yine ellişer metre aralık ve dört buçuk metre derinlikte dökülmüştür. Bu hattın oluşturulmasından on dakika sonra Rumeli tarafından itibaren muhtelif aralıklarla yedi mayının ve yarım saat sonra ise sekizinci mayının alevlendiği görülmüştür.<sup>97</sup>

Çanakkale Boğazı'nda oluşturulan mayın hatlarında kendi kendine infilak eden veya ağırlık demirlerinden kurtulan bu mayınlarla ilgili görevliler tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda çeşitli ihtimaller üzerinde durulmasına rağmen mayınların neden vaktinden önce patladığı kesin olarak anlaşılamamıştır. Üst üste yaşanan bu talihsizlikler nedeniyle 2. Kolordu Komutanında mayın hatlarına dair bir ümitsizlik oluşmuştur. Bu durum 18 Mart 1912'de Harbiye Nezaretine bildirilmiştir.<sup>98</sup>

Çanakkale'deki İngiliz Konsolos Yardımcısı Clarence Edward Stanhope Palmer, Boğaz'da ki mayınlarla oluşturulan engellerle ilgili İngiltere'ye rapor yollamıştır. Palmer, boğazda kıyıda kontrol edilebilen kontrollü ve belli bir hat üzerinde sabit olmayan serseri mayınların da olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mart 1912'de her bir hattın 52 mayından oluştuğu 2 yeni hattın daha eklenmesiyle kıyıda kontrollü mevcut hattın 4 olduğunu, bu hattın yakınında her hatta 60 mayının olduğu 5 hattın oluşturulacağını bilgisini paylaşmıştır.<sup>99</sup>

Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan donanmasının boğazdaki hareketi için önceden gerekli bilgileri edinen, İtalyan savaş gemilerini hazırlayan, hareketi planlayan ve idare eden Alman Emekli Deniz Binbaşı Heinrich Mayer Avusturya Lloyd Vapurcu Prager ile yolculuğu esnasında bir rapor hazırlamıştı. Bu rapora göre; mayınların sınırını belirten 11 şamandıra olduğunu, 1-4 numaralı şamandıralar arasında (Anadolu ve Rumeli Hamidiye mevki) denizaltı geçişini önlemek için bir mania ağı bulunduğunu, gemilerin geçişi için bırakılan geçidin genişliğinin 600 metre olduğunu ve Avrupa yakası civarında olduğunu ve Boğazda toplamda 5 sıra halinde 200 Adet mayın yerleştirilmiş durumda olup bir sırasını oluşturan 45 mayının Mayıs ayında yerleştirildiği belirtilmiştir.<sup>100</sup>

Seddülbahir ile Kumkale arasına yerleştirilecek olan mayın hattı için gerekli istasyonların inşasına başlanması hususu 23 Haziran 1912 tarihinde Kıtaat-ı Fenniye İdaresine ve 2. Kolordu Komutanlığına bildirilmiştir.<sup>101</sup>

97 ATASE Arşivi, OİH, Kls. 47, Dos. 220, Fih. 1.

98 Arabacı, a.g.t., s.122

99 Sezen Kılıç, Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazı Harekatları, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018, s.40

100 ATASE Arşivi, OİH, Kls. 68, Dos. 329, Fih. 72.

Düşman torpidolarının 19 Temmuz 1912 günü Çanakkale Boğazı'nı geçmeleri üzerine, Çanakkale Ordusu Komutanlığına bir rapor yazılmıştır. Bu rapora göre; "Düşman gemilerinin Seddülbahir ile Kumkale arasındaki geçişleri her iki taraftan da görülememiştir. Bu durum ya gözetleme memurlarının görevlerini hakkıyla yerine getirememelerinden ya da gemilerin gözetlenmesine yardım edecek olan projektörlerin iyi bir şekilde kullanılamamasından kaynaklanmaktadır. Gözetleme memurlarının görevlerini yapma konusunda bir zafiyet gösterip göstermedikleri net değildir. Bununla birlikte Kepez'deki projektörün gerekli olduğu halde Boğaz istikametine doğru kullanılmadığı, dolayısıyla buradaki görevlilerin kayıtsız bir tutum içerisinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Boğaz girişinde gözetleme vazifesi ile bekleyen torpido ve istimbot hiçbir gözetleme faaliyetinde bulunmamıştır. Buraya gönderilen istimbotlarda telsiz telgraf aleti olmadığından, düşmanın geçişine dair gerekli haberleşme dahi yapılamamıştır. Böyle bir durumda, bu istimbotların sahil bataryaları tarafından düşman zannedilerek dost ateşine tutulması da ihtimal dâhilindeydi. Düşman gemilerinin hücumu esnasında ve her iki tarafın ateşi altında Boğaz'ın mayın ile kapatılmasındaki zorluk, buna İtibah vapurunun ancak bir saatte harekete hazır olabilmesi, bununla beraber Kilya'dan kalkıp Müstahkem Mevki civarına gelinceye kadar geçecek zamanın uzun olması, mayın memurlarının bir kısmının Giresun vapurunda ikamet etmesi, mayın komutanının Çanakkale'de ikamet etmesi gibi sebepler de eklenince daha da artmaktadır. Sadece 8 düşman torpidosuyla yapılan bu hücumun amacının donanmaya saldırmak veya Boğaz'dan Marmara Denizi'ne geçmek olmayıp, yeni yerleştirilen topların mevkiileri ve ateş tarzları hakkında bilgi edinmek olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, düşman torpido gemilerinin adedi, süratlerinin kısalığı ve bataryaların isabetsiz ateşleri dikkate alınıp Seddülbahir ile Soğanlıdere arasındaki bölgenin savunmasız bırakılması asla uygun görülmemiştir ve bu sahanın mümkün olduğu kadar miktarda torpido toplarıyla takviye edilmesi gerekmektedir."<sup>102</sup>

Harbiye Nazırı Nazım Paşa, bir hücum ihtimaline karşı Boğaz'ın kapatılması lüzumu hakkında Donanma Komutanlığı Vekâletinin mütalaası ile ordu ve deniz kurmayları tarafından düzenlenen raporlara istinaden, Boğaz'ın mayınlarla kapatılmasının küçük gemiler tarafından gerçekleştirilecek muhtemel hücumları engellemeyeceği kanaatine varmıştır. Bu bağlamda, 7 Ağustos 1912 tarihinde Çanakkale Ordusu Komutanlığına gönderdiği yazıda böyle bir tedbirin uygun görülmediği belirtilmiştir. Ancak donanmaya bağlı torpidoların Boğaz'ın vaziyetine ve kabiliyet göstereceği mevkilere göre daha çok geceleri kullanılarak düşman taarruzlarına karşı başarılı olunabileceği mütalaasında bulunmuştur.<sup>104</sup>

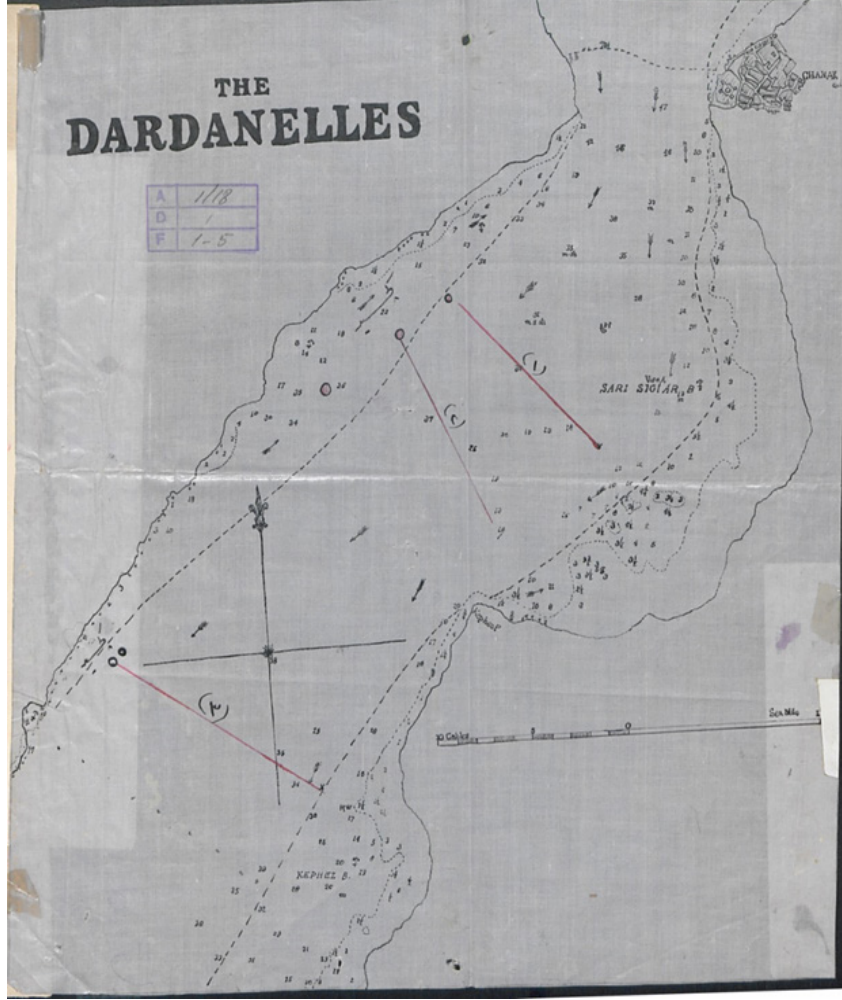
Savaşın sonra bu mayınların kaldırılması işlemine 1914 başlarında başlanmış ve Nisan 1914'te tamamlanmıştır. Farklı tarihlerde 183 mayın dökülmüştür. Ancak 183 mayından 65 mayın sağlam kalmıştı.<sup>105</sup>

102 ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15.; ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15-1.

103 ATASE Arşivi, OİH, Kls. 69, Dos. 333, Fih. 15-10.

104 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekatı, a.g.e., s.47





Çanakkale Boğazı'nda 13-18 Mart 1912 tarihlerinde oluşturulan mayın hatlarını gösterir kroki.

## Sonuç

19.yy.'ın ikinci yarısında milli birliğini tamamlayan İtalya, kendisine hızla sömürge alanları bulmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda kendisine hedef olarak belirlediği Tunus'un, Fransa tarafından işgal edilmesinden sonra İtalya ilk olarak Habeşistan'ı elde etmeye çalışmıştı. Fakat İtalya, 1896'da Adua'da Habeşliler tarafından bozguna uğratılınca yönünü Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki egemenliği altında kalan son toprak parçası olan Trablusgarp'a çevirmiştir. İtalya, Trablusgarp işgali öncesi Avrupa'daki siyasi dengeleri de çok iyi gözeterek yaptığı anlaşmalarla Avrupalı büyük devletlerin onayını alarak Trablusgarp'ı işgal etti.

İtalya, beklemediği bir direnişle karşılaştı ve kıyılardan içerilere nüfuz edemedi. Amacına Trablusgarp ve Bingazi'de ulaşamayacağını anlayan İtalya, savaşı farklı sahalara yayma politikasını tercih etti. Bu politika doğrultusunda da 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırmışlardır. *Fakat* İtalyan donanmasının gerçekleştirdiği saldırı askeri açıdan felaketle sonuçlanmıştır.

İtalyanların bu şekilde askeri bir başarı elde edemeyerek geri çekilmesinde, boğazın mayınlanmasının yapılan etkili savunmaya katkısı büyük olmuştur. Harekâtın sonucuna etki eden ve bu anlamda etkin ve caydırıcı bir harp silahı durumunda olan deniz mayınlarının, Trablusgarp Savaşı'nda İtalyanların Çanakkale Boğazı'na saldırı girişiminde kullanılması, 1915 Çanakkale Boğazı Savunması öncesinde Osmanlı mayınlarına büyük tecrübe kazandırmıştır.

## KAYNAKÇA

### Kitap-Makale ve Araştırma Eserler

ALTUNSOY, Burak (2022). ‘İtalya’nın Trablusgarp’a Nüfuzu ve Trablusgarp Savaşı’nın Başlamasında İtalyan Basının Etkisi”, OTAM.

ARABACI, Hüseyin (2021). Osmanlı’da Deniz Mayıncılığının Gelişimi ve 1915 Çanakkale Boğaz Savunmasındaki Rolü, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ARMAOĞLU, Fahir (1997). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi (2011). Yıl.60, Sayı.126, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

AVANZADE, Mehmed Süleyman (2021). Trablusgarp ve Devlet-i Aliyye İtalya Vekayi-i Harbiyesi Osmanlı-İtalyan Harbi 1911-1912, İstanbul: Ötüken Yayınları.

BAYUR, Yusuf Hikmet (1991). Türk İnkılabı Tarihi C:2 K:1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

BAYUR, Yusuf Hikmet (1983). Türk İnkılabı Tarihi, c., Kıs.I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

CHILDS, Timothy W. (2008). Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri, (çev. Deniz Berktaş), İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

ÇAYCI, Abdurrahman (1995). Büyük Sahra’da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

EKER, Kemal (2020). 1911-1912 Türk-İtalyan Harbi Deniz Cephesi, Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri, 21-22 Ekim 2019, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.

Enver Paşa’nın Trablusgarp Günlüğü (2021), İstanbul: Tarih Kuram Yayınları.

ERTUNA, Hamdi (1984). 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.

GRASSİ, Fabio L. (2013). “Niçin Trablusgarp? İtalyan Çıkarması Ardındaki Siyaset ve Kültür”, Osmanlı Devleti’nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Sa-

vaşları Bildirileri, 16-18 Mayıs 2011, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

GÜZEL, Hasan Tevfik (2017). "Hasta Adam" Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı, Vakanüvis.

İNAL, Mahmut Kemal (1965). Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, c.4, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

KARAKAŞ, Nuri (2013). Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912), Akademik Bakış, c.6, S.12.

KARAL, Enver Ziya (1999). İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

KARAL, Enver Ziya (1996). Osmanlı Tarihi, c.IX, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

KARASAPAN, Celal Tevfik (1960). Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan, Ankara: Resimli Posta Matbaası.

KAVAS, Ahmet Kavas (2012). Trablusgarp, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.41.

KILIÇ, Sezen (2018). Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazı Harekatları, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

KOCABAŞ, Süleyman (1999). Tarihte ve Günümüzde Türkiye'yi Parçalama ve Paylaşma Planları, İstanbul: Vatan Yayınları.

KURTCEPHE, İsrail (1995). Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

KURTCEPHE, İsrail (1991). "İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri", Ankara: OTAM.

KÜÇÜKEFE, Ayhan (2015). Avanzade Mehmed Süleyman'ın Trablusgarp ve Devlet'i Aliyye-İtalya Vekayi-i Harbiyesi Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Tahlili (1911-1912), İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

MANSİLLA, Paulino Toledo (2013). "Trablusgarp Savaşının İdeolojisi ve Propaganda Esasları (1911): Trablusgarp ve Sirenayka'da Çökmekte Olan Osmanlı Kültürüne Karşı Bir Kurtuluş Çaresi Olarak Görülen İtalyan Medenileştirme

Misyonu”, Osmanlı Devleti’nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları Bildirileri, 16-18 Mayıs 2011, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

MERCAN, Evren (2020). Osmanlı Donanma Penceresinden Türk-İtalyan Harbi ve Çanakkale Boğazı’ndaki Müşterek Savunma Konsepti, Türk-İtalyan Harp Tarihi Sempozyum Bildirileri, 21-22 Ekim 2019, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü.

METE, Şengül (1999). Trablusgarp Savaşı ve İtalya’nın Akdeniz’deki Faaliyetleri, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, c.3, S.8.

ORHAN, Müge (2010). Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÖNDEŞ, Osman (1975). Kardeş Libya ‘Rehber Kitap’, İstanbul: Yağmur Yayınevi.

ÖZCAN, Mert (1987). “Osmanlı Belgelerine Göre Banco dı Roma’nın Trablusgarp’daki Faaliyetleri”, Belleten, c. LI, S.200.

ÖZÇELİK, İsmail - vd. (2018). “Trablusgarp Devleti ‘Aliyye-İtalya Vekayi’-i Harbiyesi’ İsimli Risale’nin Işığında Osmanlı Devleti Ve Trablusgarp Savaşı”, ulakbilge, Cilt:6, Sayı:24.

SAGAY, Reşat (1972). XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SANÇAR, Nejdet (2020). Tarihte Türk-İtalyan Savaşları, İstanbul: Bozkurt Yayınları.

SANDER, Oral (1989). Siyasi Tarih, Ankara: İmge Kitabevi.

SÜRMEİLİ, Serpil (2012). “Nuri (Killigil) Paşa’nın Trablusgarp Savaşı Hatıraları”, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi.

ŞIVGIN, Hale (2006). Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

TEKİN, Abdullah Sami (2020). “Trablusgarp Harbi ve Havacılık Tarihinde İlkeler”, Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi, Cilt:3 Sayı:2.

TEMEL, Mehmet (2005). "Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan Edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, c.22, S.1.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912) (1981), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi III. Cilt Deniz Harekati(1980), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

YELLİCE, Gürhan (2021). "Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma

Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı", Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi, S.5.

YETİŞGİN Mehmet - BAŞKAN, Ömer Fatih (2018). "Trablusgarp Savaşı'nda İngiliz Teğmen Herbert Gerald Montagu'nun Faaliyetleri", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:7, Sayı:3, s.1537.

WILSON, H. W. (2007). Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri, c.1, (çev. Lütfü Çekiç), Kitapyaymevi.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal (1985), Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

### **Sürelî Yayınlar**

Tanin

### **ARŞİV**

ATASE ARŞİVİ OİH Kataloğu



Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi  
Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi

Çanakkale Onsekiz Mart University  
Atatürk and Gallipoli Campaign Research Centre

# Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı

Erhan ACAR An Analysis of the 1964 Partial Senate Elections

Bilgin GÜNGÖR Narratives of the National Awakening or Ethem Nejat's  
Stories Remaining in the Magazines

İsmail SABAH New Findings On The Gallipoli Battlefield

F.Rezzan ÜNALP How to Arrive from Çanakkale to Mudanya:  
The Armistice of Mudanya

Ali Osman UYSAL Water Buildings In The Logistics Of Canakkale Wars:  
The Fountains

Orhan ÖZCAN From Bushman Tradition to Anzac Legend: Cultural  
Identity and Nation-Building in Australia

Enes SEYHAN Mining of The Dardanelles Strait in Turco-Italian War



The Turkish Yearbook Of Çanakkale Studies

[www.canakklearastirmalari.comu.edu.tr](http://www.canakklearastirmalari.comu.edu.tr)